IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ *IL-GĦAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI*

IT-TIELET KTIEB TA' L-1935

KELMA GĦAQLIJA FUQ IL-LSIEN MALTI

"Fuq il-kitba u l-qari malti għandna ngħidu wkoll xi ħaġa. Ma hemmx pajjiż fid-dinja, illi fih il-poplu ma jaqrax bil-lingwa tiegħu: hekk ukoll, immela, għandhom jagħmlu l-Maltin. Mhux kulħadd kellu, jew għandu, żmien biex jitgħallem lingwi oħra: mhux kulħadd jista' jżomm lil uliedu żmien twil fl-iskejjel, sabiex jitgħallmu żewġ lingwi, Taljan u Ingliż, li ma jridux sena u tnejn sakemm it-tfal ikunu jafuhom, billi xejn ma għandhom x'jaqsmu dawk il-lingwi ma' tagħna, il-Maltija. U għalhekk ħaġa tajba u tajba wisq rajniha dejjem illi l-qari bil malti ġie mdaħħal fl-iskejjel tal-Gvern. Din kienet ħaġa magħmula bil-għaqal u sewwa. Mnejn ġie li l-lum it-tfal tan-nies tas-snajja' (bniet u subien) u l-wisq mit-tfal tar-rħula (bniet l-iżjed) jaqrawlek, tista' tgħid kollha, bil-malti?

"Il-qari malti, immela, fl-iskejjel tal-Gvern kien ġid għal dak li hu tagħlim tal-poplu: u l-gvern ma jistax ikun li ma jiħux pjaċir, meta aħna (li ma aħna xejn, imma għajnejna fuq dawn il-ħwejjeġ) ngħidulu illi l-Malti sewa wisq fl-iskejjel tiegħu għat-tagħlim tal-poplu . . .

"Nafu li hawn xi wħud illi jmaqdru l-kotba bil-malti (għaliex huma jewilla jafu bit-taljan u bl-ingliż)

bħallikieku l-Maltijinkiteb għalihom ! Kull min imaqclar ,l-kotba maltin Njixterdu għall-poplu jur. nuqqas ta¦ għaqal, u mhux danbiss, imma jun wkoll nuqqas ta-I-imħabba lejn ilpoplu "

B'dan il-kliem Gio: Anton Vassallo għalaq il-ktieb tiegħu "Ġesi. K.is.u fid-Dinja ", maħruġ fl-1861.

Issa I-kliem bħall-frott tas-siġar t ħelu jew qareS, tajjeb jew ħażin, ħafif jew wiżżien skond matkun is-siġra. Siġra ħażina frott ħażin tagħmel : siġra tajba tagħmel frott tajjeb.

Min kien Ġio: Anton Vassallo ? Kien professur u poeta : raġel sewwa li malli tagħarfu tħobbu, u jekk għal xi imma ma tħobbux. ikollok b'saħħa tqimu. Fil-ħajja letterarja tal Maltin mansihux nioħħ u qalb aktar imweżnin minn tiegħu. Ħsiebu u mħabbtu kienu kollha għal pajjiżu, għal Malta ċ-ċkejkna, *UrGkira tat* mistrieħ,* ***il-gżira*** *tan-naħal u tal-għasel,* iżda l-ħsieb tiegħu u l-imħabba tiegħu kienu dejjem fil-miżien tal-ħaqq u tas-sewwa. Makien jinsa lilħadd mill-pajżani tiegħu; makien jonqos lilħadd mill-barranin.

Bħalma huma fi żmienna, hekk bejn wieħed u ieħor kienu l-Maltin ta'żmien il-Prof. Vassallo, jiġifieri, xi wħud mgħallmin fi-ilsna barranin, skond ma kienet titlob il-professjoni, jew is-sengħa, li kellhom, oħrajn — aktarx il-biċċa l-kbira— nies ta'skola żgħira, li ma jafux għajr bil-malti, jekk makinux ukoll sajmin għal-kollox mit-tagħlim.

Għalhekk Gio: Anton Vassallo, raġel tassew im-vvieżen, ried jagħti saħħtu u għerfu lil kulħadd, lill-Maltin kollha, għax kollha ħutu, kollha ġensu.kollha ħbiebu. I>'ħeġġa kbira tgħallem il-Latin, itTaljan, l-Ingliż u l-Franċiż, biex b'dawn l-ilsna jkun jista' jaqdi lil dawk ħ kmnu ħarġu mill-iskejjel kbar u mill-Università:

tgħallem ukoll il-Malti u l-Għarbi biex iW •• . jaqdi lilulied ir-raba*, lil ulied UK **JISÚ BIHOM** ix-xtut. lCd lUba"iera u lil ulied

Għal ta'l-ewwel kiteb bit-talian t . kollha biex jikteb taiieb—-I\ 5S?"~V »?ħamel ħiltu tata in Compendio'', Wċċa xorffo **K-KMAUA IACC***

,zda tal-barramn ukoll: għal tat-tieni, b'imħabt kbi a u b sabar al-għageb ħejja L-Istorja ta' Malta għall-Poplu , barra mmn kotba oħra ta' fejda reliġjuża

i « ^1111'^^^- Gi«: Anton Vassallo kien jafilli l-Maltin, bħala ġens imnissel mill-Lvant u li jitkellem semi, għandu xejra kbira għall-poeżija u kien jaf ukoll x'setgħa qawwija għandhom il-versi fuq il-qalb tal-bnie-dem, ħejja u ħareġ poeżijiet fuq suġġetti mżewwqin ħafna, iżda kollba fejjieda, u kollha maħdumin b'ħeġġa u b'sengħa hekk kbira li fit-taħbit tas-sillabi tistħajlek tisma' t-taħbit ta' qalbu,ufin-nisġa tal-versi tara mqassam id-disinn ta' ħsiebu,

Siġra tajba tagħmel frott tajjeb. Il-kelma ta' bnie-dem ta'dinil-għamla hi dejjem kelma wiżżiena, għa-liex il-kliem tal-għaref irżin, lijħobb lil pajjiżu b'dak kollu li hu tal-pajjiż, u li majbarri xejn minn dak li hu xieraq, hikelma mimlija tjieba; u t-tajjebjiżen.

Għalhekk il-kelma ta'danil-għaref u patrijott sinċier issaħħaħna utwettaqna fl-imħabba tal-lsien tagħ-na u tħeġġiġna biex ma nieqfu qatt tuq it-tneq H qbadna aktar minn għaxar snin Ih.;u tirfed*Sm* « ^ illi fl-aħħar ħutna l-Maltin ikunu l-koll qalb waħtb u fehma waħdo fuqis-siwi u l-ħajr tal-isbaħ uta l«Wa rabta lijista' jkollu poplu, *il-lsien tteghu.*